

опрос экспертов: писателей, редакторов, профессоров университетов – людей, непосредственно влияющих на формирование общественного мнения.

Учитывая опыт западных исследований национальных брендов и скромную украинскую практику, можно сделать следующие выводы:

– в основе любого исследования должен лежать тщательный отбор респондентов, который будет отражать региональные, возрастные, этнические особенности, а также степень знакомства с проблемой. В отдельные категории следует выделить людей, непосредственно посещавших Украину и тех, кто ни разу не был в нашей стране.

– возрастные ограничения респондентов имеют очень важную роль при подобном исследовании, так как оно должно отражать мнение социально активных слоев населения, а это, как правило – студенты и выпускники университетов и работающие люди. Поэтому возраст респондентов следует ограничить рамками 25-55 лет.

– исследование не может быть объективным, если большинство респондентов мало знакомы с его предметом;

– для определения этнических стереотипов не следует предлагать выбор из ряда заданных характеристик, а предложить респондентам назвать их собственные ассоциации, как это было сделано в опросах Анхольта и «FutureBrand».

Мы определили основные преимущества и недостатки приведенных методик, а также задали некоторые параметры, которые позволят создать собственный метод исследования бренда «Украина».

Источники и литература:

1. 2010 Country Brand Index Executive Summary : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.futurebrand.com/wp-content/uploads/2010/11/CBI_BBC_2010_execsummary.pdf
2. Country Brand Index 2005 : Insights, Findings and Country Rankings : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ontit.it/opencms/export/sites/default/ont/it/documenti/files/ONT_2009-06-23_02037.pdf
3. Curtis B. How Switzerland can use Social Media to Promote and Protect its Country Brand : [Электронный ресурс] / B. Curtis. – International University in Geneva, 2011. – 89 p. – Режим доступа : <http://www.scribd.com/doc/70904949/How-Switzerland-Can-Use-Social-Media-to-Protect-and-Promote-Its-Country-Brand>
4. The Anholt-GfK Roper Nation Brands IndexSM 2010 Report – New Zealand Abridged : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nzte.govt.nz/explore-export-markets/Export-Markets-Resources/Documents/The%20Anholt-GfK%20Roper%20Nation%20Brands%20Index2010%20Report.pdf>
5. Брик Т. Спритко и Гарнюня. Взгляд социолога : [Электронный ресурс] / Т. Брик. – Режим доступа : <http://osvita.mediasapiens.ua/material/2135>
6. Дослідження сприйняття України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://brandukraine.org/k>
7. Сергачева Э. Украина глазами иностранцев : [Электронный ресурс] / Э. Сергачева. – Режим доступа : <http://obozrevatel.com/crime/89714-ukraina-glazami-inostrantsev.htm>
8. Що для Вас Україна і хто такі українці? : [Електронний ресурс] : онлайн-опитування. – Режим доступу : <http://www.brandukrainepoll.com/>

Бойчук В.В., Д'яченко С.А.

УДК 130.2:111.85:291.1

ДВА РАРИТЕТИ ХЕРСОНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ В ПРОЦЕСІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНЕЗИ ОБРАЗУ ЗМІЄНОЇ БОГІНИ МІФОЛОГІЇ ЕТНОСІВ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я ЕПОХИ ЕНЕОЛІТУ

Ця праця є елементом підтвердження концепції, що була стрижнем дисертації В.В. Бойчука «Естетико-сакральний синкретизм в генезі стародавніх культур Північного Причорномор'я» про домінування естетико-сакрального синкретичного механізму в генезі стародавніх етнокультур. Структурні елементи цього механізму були виявлені автором на матеріалах палеолітичних комплексів, котрі надали виразні дані про значимість естетизації та сакралізації. Фіксація такої закономірності викликала потребу звернення до тих культурологічних теорій, котрі мають виразні концептуальні дотичні до визначених фактів. Так культурологічна теорія М.С. Кагана показує етапи культуротворення: 1 - формування відчуття об'єкту виключної значимості; 2 – мислено-чуттєвий контакт з цим виключно значимим об'єктом; 3 – формування суб'єктивованого образу [9]. За концепцією В.В. Бойчука поштовхом до культуротворчої новації стає виключної значимості об'єкт (дообраз), котрий надалі інтенсивно осмислюється та переживається в умовах його естетизації (праобраз), а пізніше формується сакралізований образ як основа подальшого культуротворення. Близьку динаміку має, відповідно концепціям О.Ф. Лосєва [11], К. Леві-Стросса [10], Є.М. Мелетинського [12], й розгортання міфологеми в сюжетну образність міфу. Тому очевидними джерелами культурологічних досліджень естетико-сакрального культуротворення є мистецька та міфотворча образність.

Відносно художньої образності на теренах Північного Причорномор'я в епохи енеоліту ми можемо оперувати продуктом аналітики ряду унікальних пам'яток образотворчого мистецтва. Винятково значимою пам'яткою є наскальний розпис з місцевості Таш-Аіру в Криму [15, мал. 20]. Головним героєм сюжету

розпису можна реконструювати воїна-переможця, що долає ворогів та змісвидних чудовиськ. Спільним для всіх індоєвропейських народів є міфологічний сюжет про подолання войовничим божественним героєм змісподібного чудовиська, що мало відношення до води та рогатої худоби [5, с. 233; 6, с. 98-99]. Очевидно, що сюжет розпису з Таш-Аїру втілює динаміку подібного міфу, що має ознаки єдиного «інваріантного інформаційного ядра» (за терміном Потєбні), що сформувалося в епоху праіндоєвропейської єдності – епоху енеоліту. Інформативним є також образ чоловіка, що входить в печеру («людина в порталі») – володіння хтонічної змієної богині, образ якої можна зафіксувати в знаковій фігурі лівого верхнього кута розпису.

Пошук естетико-сакральної дообразності сакрального войовника індоєвропейської міфології вимагає звернення до антропологічних археологічних комплексів Північного Причорномор'я в епоху неоліту, що демонструють так званий „вовнігський тип”: могутня статура, високий зріст, широке лице, великі розміри черепу [8, с. 102]. Є можливість в цілому відтворити перший етап розгортання естетико-сакрального культуротворчого феномену східних індоєвропейців як : фіксацію уваги на дообразі могутнього войовника. Можливо, один з варіантів східноіранського міфу про перемогу мілітарного божества над хтонічним божеством Араксом [14, с. 42] є втіленням різкої мілітарної трансформації інваріантного ядра східноіндоєвропейського міфотворення. За Дюдором Сицилійським, цей войовничий бог – Зевс підкоряв хтонічну змієную діву та породжував мілітарний народ, що завоював великі обшири [7, с. 120]. За Валерієм Флакком аналогічні подвиги здійснив божественний войовник Юпітер [14, с. 39]. Динаміка розвитку образу культурного героя – войовника є відносно ясною. Проте генеза образу змієної богині не має побідної ясності.

Є сенс спробувати віднайти в скіфському етногонічному міфі його найбільш архаїчну складову космогонічності, що могла сформуватися ще в умовах буття архаїчного симбіозу племен. С.С. Бессонова звертала увагу на те, що індоарійські та західно-іранські міфи оповідали про пару перших людей – космічних упорядників - Яму та Йямі, що відкрили дорогу людям в посмертний світ [2, с. 15]. В такому сенсі найбільш архаїчними образотворчими втіленнями сакральних першопредків в східноіндоєвропейській міфотворчості могли бути парні стели з Тірітаки, котрі вкопувалися в землю таким чином, щоб ці першопредки начебто виходили з землі [15, рис. 24]. На антропоморфних плитах з Казанків та Верхоріччя в нижній частині споруди зображалися пара людей. Можливо, ці композиції також передавали образи перших людей-упорядників, що долали хтонічну невизначеність хаосу смерті.

Антропоморфні стели з Казанків та Верхоріччя передавали вкрай невиразні образи антропоморфного тла світу. Якщо ж сама антропоморфна фігура мала означати божество як втілення космічної (антихаотичної) структурованості світу [12, с. 212], то важливо з'ясувати характер цього архаїчного божества. М. Вебер наполягав на такому періоді домінування мирної спільноти жерців, котрий був ознаменований віруваннями в «божественне небо» – індоарійських Варуну, Урана, Сварога [4, с. 94]. Вірогідно, саме перехід від домінування правителів-жерців до домінування мілітарних володарів був відображений в давньогрецьких та хето-хуритських міфах про втрату космічної влади «небесного божества» - Урана, Ана, Варуни [5, с. 233]. За міфами Авести, Ахурамазда (міфічний аналог Варуни, Урана, Сварога) надавав першій людині Йямі золоті дари для потрібного розширення світу [2, с. 18].

Важливим джерелом для дослідження динаміки переходу від образу мирного упорядника світу, що оформлювався божеством – втіленням неба – є аналіз сюжетної інформаційності вапнякової антропоморфної стели епохи енеоліту, що була знайдена в селі Красногорка (долина Дністра), а зараз знаходиться в Херсонському краєзнавчому музеї [1, с. 12, іл. 4]. Стела представляє стилізовану чоловічу фігуру, що має відкреслену округлу голову. Стела не має типового поділу на три сфери - небесну, земну та підземну, тобто є максимально архаїчною. Можливо чітко означений рубіж між круглою головою та тулубом на рівні шиї є сакральним рубежем між образом небесного космосу та земним світом. На фоні тулубу зображений чоловік в позі, близькій до пози дитини – в утробі чи сплячої. Можна реконструювати цей сюжет як втілення інформації міфу про породження першої людини (чоловіка) небесним батьком для упорядкування земного світу. В системі стел епох ранньої бронзи стела з Красногорки постає як перший етап образотворчого втілення міфу про першого упорядника світу індоєвропейських народів.

Є сенс пробувати віднайти час та комплекс причин, що мали призвести до виникнення цього найбільш архаїчного міфу індоєвропейських племен Надчорномор'я, що отримав в епоху бронзи продовження в сюжеті про подолання сакральним чоловіком – організатором космосу - хтонічного хаосу в образі змієної жінки. Для цього потрібно звернутися до останніх етапів доби неоліту, коли в Західному Надчорномор'ї домінували землеробські спільноти південних європейців. Саме в культуротворчих процесах цих спільнот домінувало інваріантне інформаційне ядро міфотворення з концентром образу містичного жіночого божества – володарки всіх проявів живої природи [13, с. 190, 191]. Центральний жіночий образ міфічного культуротворення землеробських спільнот міг стати головною містичною ознакою образу «чужих». Можливо, саме образ змії – чужорідний для образності культуротворення північних європейців та типовий для культуротворення південних європейців – став, за дослідженням індоєвропейської міфології В.В. Івановим та В.М. Топоровим, широко розповсюдженим в індоєвропейській міфотворчості образом хтонічного світу [14, с. 79].

Унікально інформативним на цьому етапі дослідження генези образу змієної богині індоєвропейських міфів постає образ змієвидної жінки, втілений в глиняній статуетці епохи енеоліту, відкритої також на розкопках в Красногорці і також такій, що належить Херсонському краєзнавчому музею [1, с. 11, іл. 2]. Ця статуетка передає в верхній частині «жінки-змії» образ змії в виразній позі погрози. Нижня ж частина – напрочуд виразно жіночна, підкреслено еротична. На ногах – заглиблений пунктирний орнамент, що, за концепцією А.Д. Столяра, є символом статевих зв'язків як основи родючості. Образ статуетки з

Красногорки є найбільш виразним втіленням симбіозу жіночої таїни та неподоланої привабливості. Цей образ – абсолютно не прийнятний світосприйняттю індоєвропейських воївників – не міг бути просто проігнорований ними, так як саме в епоху енеоліту відбулося завоювання пізніх трипільців індоєвропейськими племенами. Відсутність даних про тотальне знищення завойовниками підкореного населення вимагає пошуку динаміки зміни міфології як завойовників, так і завойованих. Раритети Херсонського краєзнавчого музею надають можливість зрозуміти перші етапи зміни інваріантного ядра міфології індоєвропейців-завойовників та передбачити, приховані від нас відсутністю джерел, зміни в міфології підкореного населення. Ознаки насиченої та напруженої міфотворчості етнокультуротворення вказують на виключне значення втілення естетико-сакрального культуротворчого механізму в процесі глобальної трансформації моделі культури східноіндоєвропейських етносів Надчорномор'я в епохи неоліту, енеоліту та ранньої бронзи.

Джерела та література:

1. 120 раритетів Херсонського краєзнавчого музею / Херсонський краєзнавчий музей. – Херсон : Гілея, 2010. – 127 с. : іл.
2. Бессонова С. С. Религиозные представления скифов / С. С. Бессонова. – К. : Наукова думка, 1983. – 137 с.
3. Бойчук В. В. Релігійно-естетичний синтез в формуванні основ стародавніх цивілізацій (на матеріалах дослідження основ скіфської мегаетноструктури) / В. В. Бойчук // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 13 (26). – С. 35-49.
4. Вебер М. Теория ступеней и направлений религиозного неприятия мира / М. Вебер // Избранное. Образ общества / М. Вебер. – М. : Юрист, 1994. – С. 7-42.
5. Гиоргадзе Г. Г. Малая Азия и Хеттское царство / Г. Г. Гиоргадзе // История Древнего мира : в 3 т. – М. : Гл. ред. восточной литературы, 1989. – С. 212-234.
6. Грантовский Э. А. Ранняя история иранских племен Передней Азии / Э. А. Грантовский. – М. : Наука, 1970. – 389 с.
7. Дюдор Сицилійський. Бібліотека. Книга II. Уривки / Дюдор Сицилійський // Хроніка-2000 : український культурологічний альманах. – 2000. – Вип. 33. – С. 118-125.
8. Зиневич Г. П. Человек изучает человека / Г. П. Зиневич. – К. : Наукова думка, 1988. – 174 с.
9. Каган М. С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 328 с.
10. Леви-Стросс К. Неприрученная мысль / К. Леви-Стросс // Первобытное мышление. – М. : Терра, 1999. – С. 111-337.
11. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев // Самое само. – М. : Эксмо-Пресс, 1999. – С. 205-404.
12. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский. – М. : Терра, 2000. – 407 с.
13. Мириманов В. Б. Малая история искусств. Первобытное и традиционное искусство / В. Б. Мириманов. – М. : Искусство, 1973. – 319 с.
14. Раевский Д. С. Очерки идеологии скифо-сакских племен: Опыт реконструкции скифской мифологии / Д. С. Раевский // Мир скифской культуры. – М. : Языки славянских культур, 2006. – С. 17-264.
15. Храпунов И. Н. Древняя история Крыма / И. Н. Храпунов. – Симферополь : Доля, 2007. – 269 с.

Грибанова Н.Є.

УДК 008+572.026+78.021

СТРУКТУРА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВЧЕННІ О.Ф. ЛОСЄВА

Складові структури творчої діяльності доцільно визначити за допомогою використання вчення О.Ф.Лосєва з позицій світовідчуття. Це є актуальним в сучасній культурі, оскільки в явищі світовідчуття відображається процес практичного духовного освоєння світу. Однією з фундаментальних умов функціонування явища світовідчуття є прояв чуттєвої активності людини в різноманітних формах та способах творчої діяльності в колі закономірностей культури особистості. Це забезпечує належний теоретичний рівень практичного освоєння світу на рівні осмислення можливостей прояву чуттєвості в явищі мисленого конструювання. Це веде до розуміння світовідчуття як явища мисленого конструювання, який відтворює освоєну чуттєвість в певних моделях.

Таким чином, ми, в умовах вивчення структури творчої діяльності, будемо орієнтуватися на світовідчуття саме як на процес чуттєвого освоєння світу, що є способом освоєння буття в формі чуттєвої свідомості, в якій створюється умови засвоєння естетичних цінностей, оволодіння ними.

Процес чуттєвого освоєння світу відбувається в ході постійного контакту особистого «Я» зі світом в чуттєвих уявленнях, що складає можливість оволодіння світом на рівні створеної уявленості самосвідомості, що за висловленням М.Бердяєва, є конкретизацією прояву «Я» для встановлення тотожності «Я» та світу («не-Я»), що є «приспосовуванням нашої розумної природи до стану ества» [2, с. 60].

Акт «приспосовування» до природи ґрунтується на «переживанні», в якому відбувається конструювання реальної дійсності в актах свідомості засобом складання реальної дійсності в мистецьких моделях буття.